

Zsolt Melinda
Kisebbségek a hadseregben I.:
Katonai szolgálatra kötelezik az ultraortodox zsidó férfiakat Izraelben

Rezümé

Izraelben az ultraortodox zsidó férfiak az ország 1948-ban történt megalakulása óta mentességet élveznek a kötelező katonai szolgálat alól, de az elmúlt évtizedekben számos körülmény megváltozott. A Legfelsőbb Bíróság 2012 februárjában döntött arról, hogy a mentesség alkotmányellenes, a kabinet pedig 2013 júliusában fogadta el az új szabályozás tervezetét. Várható tehát, hogy az ultraortodox zsidó férfiakra vonatkozó hadkötelezettség alóli mentességet rövidesen eltörlik. A témáról jelenleg politikai és társadalmi vita zajlik, a vallási és a világi nézetek ütköznek. A szerző a tanulmányban kitér az ultraortodox zsidók és a hadsereg viszonyára, bemutatja a kérdés politikai, gazdasági, társadalmi és jogi hátterét, az érveket és az ellenérveket, valamint felvázolja, hogy a döntéshozóknak milyen problémákkal kell szembesülniük a megfelelő szabályozás kialakításakor.

Kulcsszavak: izraeli hadsereg, katonaság, kötelező katonai szolgálat, vallás, alkotmányosság

Melinda Zsolt
Minorities in the Army I.:
Israel Ultra-Orthodox Lose Conscription Exemption

Abstract

In Israel, ultra-orthodox Jewish men have been exempted from active military service since the state was formed in 1948, but in recent decades numerous circumstances have changed. The February 2012 High Court decision ruled that the exemption is unconstitutional and in July 2013 the cabinet approved the draft of the new regulation. Thus exemptions from military duty granted to ultra-orthodox Jewish men will be abolished sometime in the near future. There is a public debate taking place on the issue, with the religious and secular views clashing. The paper examines the concerns regarding the army and ultra-orthodox Jews, reveals the political, economic, social and legal backgrounds of the issue, the pros and the cons, and furthermore traces the problems decision makers have to face while working on a proper regulation system.

Keywords: Israeli army, conscription, military service, religion, constitutionality

Bevezetés

Hatalmas társadalmi feszültségek forrása Izraelben, hogy az ultraortodox zsidó közösség tagjaira eltérő kötelezettségek vonatkoznak, mint a társadalom szekuláris csoportjaira. Az életmódbeli különbségek tükröződnek egyes törvényekben is, az ultraortodox zsidók számára Izrael Állam megalapítása óta nem kötelező a katonai szolgálat. Izrael szempontjából a saját biztonságának szavatolása kiemelt kérdés, mindent annak rendel alá, hogy hadserege modern és erős legyen.

Az ultraortodox közösség felmentése a kötelező katonai szolgálat alól az idők során komoly gazdasági hatásokkal is járt, hiszen a hadsereg társadalmi szerepe, éppen Izrael sajátos geopolitikai, geostratégiai helyzete miatt, áthatja az élet számos területét. Így a nem teljesített katonai szolgálat például komoly hátrányt jelent az érvényesülésben a munkaerőpiacon. A statisztikák szerint a munkanélküliek körében felülreprezentáltak az ultraortodox zsidók, akik így az állami ellátórendszerre szorúlnak, más választásuk nem lévén, állami támogatásokból, illetve magánadományokból élnek, illetve feltehetően a szürkegazdaságban próbálnak boldogulni. A társadalom nagy része számára pedig éppen az ebben a helyzetben fellelhető egyenlőtlenség biztosítja a folyamatos feszültséget, az országon belül rendkívül kiélezett az ellentét a vallásos és a szekuláris zsidók között.

Az évtizedek során történtek próbálkozások a rendszer megreformálására, de a probléma összetettsége és a politikai helyzet egyaránt hátráltatták a megfelelő kompromisszum létrejöttét. Másfél évvel ezelőtt, 2012 februárjában azonban a Legfelsőbb Bíróság alkotmányellenesnek minősítette az ultraortodox zsidó fiatalok kötelező katonai szolgálat alóli mentességét, a kormány pedig július elején fogadta el az új alapelvek szerinti törvény tervezetét, a javaslat várhatóan rövidesen a knesszet elé kerül. Egy 4 éves átmeneti időszak után, 2017-től az egyenlőséghez való alkotmányos alapjog értelmében a katonai szolgálatot mint közterhet várhatóan a társadalom szélesebb rétege viseli majd, ami az ultraortodox fiatalok munkaerő-piaci integrációjában is javulást jelenthet. Írásomban bemutatom a téma politikai, társadalmi és jogi hátterét, megvizsgálom gazdasági hatásait, illetve felsorakoztatom az érintettek által megfogalmazott érveket és ellenérveket.

Az izraeli hadsereg és az ultraortodox zsidók

Történelmi változás előtt áll az izraeli hadsereg, miután a kormány július elején jóváhagyta azt a törvényjavaslatot, amely rendelkezik az ultraortodox fiatalok katonai szolgálat alóli mentességének megszüntetéséről. Benjamin Netanjahu izraeli miniszterelnök, a Likud párt vezetője a döntés után közölte, hogy az intézkedés bevezetése fokozatosan történik majd, az ortodox közösség igényeinek figyelembevételével. Azt mondta, hogy a cél kettős: az ortodox fiatalok integrálása a katonai szolgálat keretei közé, valamint integrálásuk a munkaerőpiacra.¹ A kézirat lezárásakor ez még nem történt meg, de a tervezet várhatóan heteken belül a knesszet elé kerül.

Izrael Állam 65 évvel ezelőtt történt alapítása óta az ultraortodox vallási közösség tagjai mentességet élveznek az egyébként minden 18. életévét betöltött izraeli zsidó számára kötelező katonai szolgálat alól. Izraelben - a világon, egyedülálló módon - a nők számára is kötelező a sorkatonai szolgálat: míg a férfiak 3 évet, a nők 21 hónapot töltenek a hadseregben, ezután tartalékos szolgálatot látnak el. A férfiak alapesetben egészen 51 éves korukig minden évben 39 napra bevonulnak katonai szolgálatra. Egyes alakulatoknál, így például az elit egységeknél ez a korhatár 45 évre csökken. A katonai szolgálat kötelező továbbá a drúz és a cserkesz férfi állampolgároknak, az izraeli arabokat azonban nem hívják be. A nők közül az élvez mentességet, aki házas, gyermeket vár vagy már édesanya, aki a vallási törvények szerint vezeti életét, valamint aki polgári, közösségi szolgálat teljesítése mellett dönt. A hadsereg létszáma a Military Balance 2010-es adatai szerint 176.500 fő, a tartalékosok létszáma pedig 565.000.² A fentiekből is látszik, hogy a katonai szolgálat meghatározza a társadalom életét, értékrendjét, éppen ezért a mentesség kérdéséről szóló vita gyakran heves, érzelmeiktől fűtött.

¹Ultra-Orthodox must serve in IDF. In: Jewish News One, 2013.07.07. in: <http://www.youtube.com/watch?v=vAFmyENHw1k>, letöltés ideje: 2013. július 8.

²Chapter Seven: Middle East and North Africa. In: The Military Balance, 112:1, p 327. In: <http://dx.doi.org/10.1080/04597222.2012.663216>, letöltés ideje: 2013. július 8.

A július elején elfogadott javaslat szerint 1800 zsidó vallási tanulmányokkal foglalkozó diák kapna továbbra is mentességet. Őket minden évben nagyságrendileg 8000 olyan társuk közül választják majd ki, akik szintén a javaslat e passzusának hatálya alá esnek, azaz akkor töltik be a 18. évüket.³

Az izraeli szárazföldi hadseregében 1999-ben hoztak létre külön zászlóalj, kifejezetten azon ultraortodox katonák számára, akik önkéntesen vállalják a szolgálatot. Létszámuk jelenleg megközelíti az ezret, szolgálatukat a ciszjordániai Dzszenin környékén látják el. A Necah Jehuda névre hallgató alakulat számára a hadsereg megteremtette mindazokat a feltételeket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a katonák a zsidó vallási előírásoknak megfelelően tölthessék napjaikat. Ez egyrészt többletköltséget jelent a hadseregnek, másrészt az életmódbeli sajátosságok elszigetelik ezeket a katonákat társaiktól. Létezik továbbá egy külön egység a légierőnél is, amely informatikai feladatokkal foglalkozik. Idén tavasszal kezdtek foglalkozni a haderőben egy új, szintén ultraortodoxoknak szánt zászlóalj felállításával, amely – függetlenül attól, hogy pontosan milyen szabályozás vonatkozik majd az ultraortodox zsidókra – néhány éven belül eléri ugyanazt a létszámot, mint amekkorával a Necah Jehuda működik.⁴ Az ultraortodox közösség jellemzően nem támogatja a speciális vallási alakulatok létét, de folyamatosan döntenek úgy fiatalok, hogy valamilyen ok miatt (mert például kiestek a vallási oktatásból) bevonulnak

Ezeknél az alakulatoknál betartják a szigorúbb táplálkozási szokásokat, az ünnepnapok különleges szabályait, de a vallási előírásoknak megfelelően odafigyelnek a tisztátalannak számító eszközök távoltartására is. Nem engedik azt sem meg, hogy a kiképzést nők végezzék. Mindezen feltételeknek a biztosítása a haderő egészét érintően tudatos és költséges szervezést igényel, amelynek megvalósítási lehetőségeit a politikai döntéshozóknak rögzíteniük kell a katonai szolgálatra vonatkozó törvényekben, különös tekintettel a finanszírozásra. Nagyon finom szabályozást igényel majd a haderő mindennapi működése és kiképzése, hogy az ultraortodox csoportokat integrálni tudják a katonai közösségekbe. Ennek tartalmáról is éles társadalmi vita várható, hiszen politikai döntések eredményeként jogi keretek közé kell foglalni a vallási és a hadsereg működésének szabályait úgy, hogy életszerű, működőképes összhang jöjjön létre. Márpedig mind az ultraortodox közösség működését, mind pedig a hadsereg tevékenységét szigorú írott és íratlan szabályok alakítják. Kérdés tehát, hogy miként lehet az egységet megteremteni a hadseregen belül. Át kell tudni hidalni például azt, hogy a nőket teljes mértékben integrálták az izraeli hadseregbe.⁵ Megoldás lehet, hogy a hadsereg szabályai felülírják a vallási előírásokat, hiszen a szolgálat idején egy katonának a parancsok teljesítése a feladata, azaz a parancsokat kiadhatják akár nők is. Az ultraortodox közösségekben sem élnek a nők és a férfiak teljesen szegregáltan, számos példa létezik arra, hogy nőknek fenntartott oktatási intézményeket férfiak vezetnek.

A vallási előírások mélyen gyökereznek a mindennapi életben, amelyeket még államalapításkor David Ben Gurion fektetett le. Izrael első miniszterelnökét akkoriban az a gondolat vezérelte, hogy egy 20. századi modern, demokratikus berendezkedésű államban a vallásos életmód bizonyára nem lesz képes gyökeret eresztetni, és rövidesen nyomtalanul eltűnik.⁶ Ő és kortársai lépéseit még nagyban befolyásolták a holokauszt jelentette borzalmak

³ Israeli cabinet approves reforms to IDF conscription law. In: Haaretz, 2013.07.07. In: <http://www.haaretz.com/news/national/israeli-cabinet-approves-reforms-to-idf-conscription-law.premium-1.534294>, letöltés ideje: 2013. július 8.

⁴ Next generation of ultra-Orthodox recruits. In: Ynet News, 2013.04.22. In: <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4370723,00.html>, letöltés ideje: 2013. július 13.

⁵ Haredim, the IDF and a stronger society. In: Jerusalem Post, 2013.07.17. In: <http://www.jpost.com/Jewish-World/Jewish-News/Haredim-the-military-and-a-stronger-society-320124>, letöltés ideje: 2013. július 17.

⁶ Raw Deal: To understand widespread Israeli alienation from the beauty of Jewish tradition, look to Ben-Gurion's political bargain with the Orthodox. In: Tablet, 2011.10.28. In: <http://www.tabletmag.com/jewish-news-and-politics/81660/raw-deal>, letöltés ideje: 2013. július 17.

élénk emlékei, így Ben Gurion bármennyire is elutasította a vallás vagy akár vallásellenesség jelentette kényszert, az ultraortodoxokkal való tárgyalások eredményeként számos vallási szabályt elfogadott kötelezőnek az ország egészére nézve: minden közintézménynek meg kell felelnie a kóser előírásoknak, szombat a pihenőnap, ekkor nincs tömegközlekedés, lezárják az ultraortodoxok lakta kerületekben az utakat, zárva tartanak az üzletek. Kivételt képezett Haifa, ahol nagyobb arab közösség élt már akkor is. Ekkor született meg a már említett döntés a Tórát (Mózesi Könyvek) tanulmányozó fiatalok kötelező katonai szolgálat alóli mentességéről, bár ekkor még csak 400 fiatalról volt szó. Rabbiniikus hatáskörbe helyezték a betérést, a házasságot és a válást. A mai napig nem lehet Izraelben polgári esküvőt tartani, bár a külföldön, leggyakrabban egyébként Cipruson megkötött házasságokat már legálisnak ismerik el. Szintén rabbiniikus hatáskörbe került a kóserség megállapítása és az erről szóló igazolások kiállításának a joga. Évtizedekig tiltották a sertéshús forgalmazását is. A cikk szerint Ben Gurion az 50-es években a következő szavakat mondta Jesajahu Leibovic ortodox vallásfilozófusnak: „Soha nem egyezem bele az állam és az egyház szétválasztásába. Azt szeretném, hogy az állam a tenyerében tartsa a vallást”.

Politikai háttér

Az aktuális politikai helyzet kedvező környezet biztosított a reformok elindításához. Az izraeli választási rendszer egyik sajátossága eredményeként a 120 tagú knesszetet jellemzően kisebb pártok alkotják, így a kormánykoalíció működőképességének biztosításához számos kompromisszumra van szükség. Az ultraortodox pártok pedig majdnem mindig jelen vannak a kormányban⁷, gyakran ők jelentik a mérleg nyelvét, érdekérvényesítésük így rendkívül hatékony⁸. Ezért az elsősorban szekuláris bázissal rendelkező pártok számára mindig túlságosan kockázatos lett volna az 1948 óta különböző formában érvényben lévő szabályozást felrúgni. A 2013 januárjában tartott parlamenti választások eredményeként azonban olyan kabinet alakult, amelynek nem tagjai ultraortodox képviselők. Az ultraortodox férfiak besorozása már a kampány témájává is vált, azóta tiltakozási hullámok indultak, de ezek egyelőre nem jelentenek valódi veszélyt a kormány működésére.

Az új sorköteleességi törvénytervezet ismertetésekor Netanjahu miniszterelnök hangsúlyozta, hogy a törvény elfogadásától számított első négy évet átmeneti időszaknak fogják tekinteni, ezalatt nem alkalmaznak szankciókat azok ellen az ultraortodox fiatalok ellen, akik nem teljesítik hadkötelezettségüket, 22 éves koruktól kezdve pedig akár anélkül, hogy katonai szolgálat lenne a hátuk mögött, elhelyezkedhetnek a munkaerőpiacon. Ezzel párhuzamosan a hadsereg toborzó tevékenységet folytat majd az ultraortodox zsidó diákok körében. További könnyítés, hogy ezek a fiatalok 21 éves korukig kitolhatják a szolgálat elkezdését, a hadsereg ekkor dönt csak arról, hogy harcoló alakulathoz vagy polgári szolgálatra küldi őket. Az új szabályozás teljes terjedelmében 2017-től lépne hatályba.

A kérdés rendkívül megosztja az izraeli társadalmat, sokak szerint a jelenleg is hatályos szabályozás diszkriminatív, nem biztosítja minden állampolgár számára ugyanazokat a jogokat.

A törvényt egyik oldalról kritizálók szerint a javaslat valójában nem tartalmaz érdemi változást, mindössze négy évvel későbbre halasztja az ultraortodox fiatalok

⁷ הממשלות מאז קום המדינה, in: <http://www.knesset.gov.il/govt/heb/GovtByNumber.asp>, letöltés ideje: 2013. július 10.

⁸ Ronald R. Krebs: Israel's Bunker Mentality - How the Occupation Is Destroying the Nation? In: Foreign Affairs, November/December 2011, in: <http://www.foreignaffairs.com/articles/136593/ronald-r-krebs/israels-bunker-mentality>, letöltés ideje: 2013. július 13.

hadkötelezettségéről szóló döntést.⁹ A Haaretz című lap vezércikkében¹⁰ úgy fogalmaz, hogy a kormány egy olyan agresszív közösség előtt kapitulált, amelyik óriási politikai hatalommal rendelkezik, és megtagadja jogi és morális kötelességét azzal, hogy nem vesz részt Izrael Állam védelmében. A vezércikkben sorolt érvek a következők: egyrészt nem az a kérdés, hogy Izraelnek hány fős hadsereget kell fenntartania, mert ez alapján a szekulárisok adta bázis akár csökkenthető is, sokkal inkább alapvetésről, a törvény előtti egyenlőségről van szó. E szerint a logika szerint a javaslat mindössze bebetonozza az eddig is létező diszkriminációt és egyenlőtlenséget. Másrészt a reform négy évvel későbbi teljes körű hatályba lépése azt jelenti, hogy addigra letelik a jelenlegi kormány mandátuma, új knesszet lesz új kormánnyal, akik élhetnek szuverén jogukkal, és belátásuk szerint járhatnak el a törvénnyel, akár tovább halaszthatják hatályát. Harmadrészt az ultraortodoxok behívásának kitolása 21 éves korig arra ösztönzi majd a fiatalokat, hogy mihamarabb házasodjanak és vállaljanak gyerekeket, hiszen az ezzel járó illetmény tízszerese annak, amit az egyedülálló sorkatonák kapnak, az ezzel járó terheket pedig a hadsereg viseli majd. *Végső soron tehát a hadsereg érdeke az lesz, hogy ezeket a fiatalokat a költséghatékonyság jegyében ne hívják be katonai szolgálatra.* Ha a több éves halasztással pedig az a valódi cél, hogy minél érettebbek legyenek a fiatalok, mikor megkezdik a katonai szolgálatukat, akkor a halasztás lehetőségét mindenkinek biztosítani kéne. Végül azok az ultraortodox fiatalok, akik a katonaságuk idején vallási tanulmányokat folytatnak, mindössze 17 hónapig kötelesek szolgálni, a kötelező szolgálat időtartama mindenki más számára három év, azaz nem ugyanazok a feltételek vonatkoznak az ultraortodox és a szekuláris fiatalokra.

Jonathan Rosenblum, a Jerusalem Postban megjelent véleménycikkében¹¹ azt az érvet is hozzáteszi, hogy az elfogadás alatt álló javaslat cinikus politikai játszma, ami egyáltalán nem a behívottak körének szélesítéséről szól, hanem kizárólag arról, hogy ösztönözze a 22. életévüket betöltő, de a katonaságot nem megjáró fiatalokat, hogy munkát vállaljanak. Úgy véli továbbá, hogy az izraeli hadsereg még négy év múlva, az átmeneti időszak lejártakor sem lesz a birtokában a megnövekedett létszámú ultraortodoxok igényeinek megfelelő infrastruktúrájának.

A szabályozást a másik oldalról kritizálók azzal érvelnek, hogy a vallási törvények betartása, a Tóra tanulmányozása, a tanulás ugyanolyan fontosak Izrael létezésé és fennmaradása szempontjából, mint a hadsereg, nem lehet sorrendet felállítani a test és a lélek szerepe között. Az ellenség ellen mindkettőt be kell vetni, ezt bizonyítja a modern Izrael eddigi történelme. Az ultraortodox zsidó férfiak behívását spirituális megsemmisítésnek tartják, amivel a kormány beavatkozik az életükbe és lerombolja közösségük természetét, továbbá feszültséget szít az izraeli társadalmon belül.¹² Számos vezető rabbi az intézkedés ellen a Tóra intenzívebb tanulására és imára szólította a közösség tagjait. Pini Rozenberg, az ultraortodox közösség szóvivője szerint a legtöbben inkább vállalják a börtönbüntetést, mintsem hogy be kelljen vonulniuk a hadseregbe.¹³

⁹ Israeli cabinet approves reforms to IDF conscription law. In: Haaretz, 2013.07.07. In: <http://www.haaretz.com/news/national/israeli-cabinet-approves-reforms-to-idf-conscription-law.premium-1.534294>, letöltés ideje: 2013. július 8.

¹⁰ Ultra-Orthodox still more equal than other Israelis. In: Haaretz, 2013.07.09. In: <http://www.haaretz.com/opinion/ultra-orthodox-still-more-equal-than-other-israelis.premium-1.534687>, letöltés ideje: 2013. július 13.

¹¹ Think Again: Dawn of a new era. In: Jerusalem Post, 2013.07.11. In: <http://www.jpost.com/Opinion/Columnists/Think-Again-Dawn-of-a-new-era-319517>, letöltés ideje: 2013. július 17.

¹² J'lem: 30,000 haredim protest against enlistment reform. In: Ynet News, 2013.05.16. In: <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4380746,00.html>, letöltés ideje: 2013. július 13.

¹³ Israel Closer to Ultra-Orthodox Conscription. In: Tablet, 2013.05.31. In: <http://www.tabletmag.com/scroll/133514/israel-closer-to-ultra-orthodox-conscription>, letöltés ideje: 2013. július 13.

A Legfelsőbb Bíróság másfél évvel ezelőtti döntése óta időről időre tiltakozásokat szerveztek a különböző ultraortodox közösségek. Májusban Jeruzsálemben 30 ezer ember vonult utcára, hogy a készülőben lévő törvény tartalmából megismert részek ellen demonstráljon. Ugyan a szervezők felhívták a résztvevők figyelmét a provokáció lehetőségére, a rendezvény összecsapásokba torkolt, nyolc embert vettek őrizetbe. A kormány július eleji döntését követően bilincselte gyerekekkel tiltakoztak szintén ultraortodox csoportok a kötelező katonai szolgálat ellen.¹⁴ Több ultraortodox katonát, akiket egyenruhájuk alapján könnyen beazonosítottak, ultraortodoxok támadtak meg csak azért, mert vállalták a katonai szolgálatot.¹⁵

Jogi szabályozás

Eddig az úgynevezett Tal-törvény rendelkezett arról, hogy az ultraortodox zsidók mentesülnek a katonai szolgálat alól. A szabályozás eredeti oka történelmi, a második világháborúig nyúlik vissza, amikor Európa-szerte porig rombolták a jesivákat, a hittudományi, illetve tradicionális zsidó vallási oktatási intézményeket. „Izrael megalapításakor azt próbálták megelőzni, hogy jesivákat kelljen bezárni amiatt, hogy a hallgatókat katonai szolgálatra hívják be” - idéz az izraeli Legfelsőbb Bíróság 1998-ban született döntéséből Ruth Levush, az Egyesült Államok Kongresszusi Könyvtárának nemzetközi jogásza. Összefoglalójában¹⁶ szerepelnek azok az adatok is, amelyek jól illusztrálják, hogy miként változott az évtizedek során a törvény hatálya alá eső érintettek aránya: 1970-ig évente kevesebb, mint 400 fiatal kapott mentességet, 1975-re ez a szám 800-ra, 1987-ben 17 017-re, 1997-ben 28 772-re, 2010-ben pedig 61 ezerre növekedett. A számokból is világosan kitűnik, hogy mára az eredeti törvény megalkotását kiváltó cél már nem érvényes, Izraelben számos jesiva működik, és még ha be is hívják a hallgatókat katonának, az sem fenyeget ezeket az intézményeket az eltűnésével.

Az utóbbi évtizedekben a témáról szóló társadalmi vita egyre jobban kiéleződött. Az ultraortodoxok mentessége mellett érvelők szerint a katonai szolgálattal sérülne a vallási tanulmányok folytatásához fűződő szabadságuk, míg a másik oldal szerint az egyenlőséghez való alapjog sérül, ha a társadalom a katonai szolgálatot mint közterhet nem egyenlően viseli. A Legfelsőbb Bíróság felismerte a két alkotmányos alapjog, a vallásszabadság és az emberi méltósághoz való jog ellentmondását. Az alkotmányossági szempontokon túl felmerült továbbá a kérdés társadalmi-gazdasági vonzata. Mivel a jesivák hallgatóinak fő tevékenysége a tanulás, nem vállalhatnak állást, így még a jesiva befejezése előtt a tanulmányaikat megszakító diákok sem helyezkednek el a munkaerőpiacon a behívástól való félelmükben. A Legfelsőbb Bíróság fent említett, 1998-ban született döntése is kitér arra, hogy az ultraortodoxok körében felülreprezentált munkanélküliség eredményeként kitermelődött egy kifejezetten szegénységben élő közösség, akik teljes mértékben a kormányzati támogatásuktól és a magánadományozóktól függenek, adókat nem fizetnek.

Az évtizedek során a szabályozás nem maradt érintetlenül, 1977-ben például egy koalíciós megállapodás eredményeként eltörölték a mentességre jogosultak számának felső korlátját, ezzel párhuzamosan pedig jelentősen enyhítették a katonai szolgálathoz megkövetelt alkalmasság feltételeit, ezzel biztosítva a hadsereg létszámának megfelelő biztosítását. 2002 augusztusában a knesszet először fogadott el külön törvényt a kötelező katonai szolgálat

¹⁴ Jerusalem: Haredim protest against IDF draft. In: Ynet News, 2012.07.16. In: <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4256339,00.html>, letöltés ideje: 2013. július 17.

¹⁵ Peres meets with haredi soldiers as another soldier attacked. In: Ynet News, 2013.07.14. In: <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4404947,00.html>, letöltés ideje: 2013. július 17.

¹⁶ Israel: Supreme Court Decision Invalidating the Law on Haredi Military Draft Postponement. In: Library of Congress, March 2012, in: <http://www.loc.gov/law/help/haredi-military-draft.php>, letöltés ideje: 2013. július 10.

halasztásáról a jesivák hallgatói számára, ez volt a *Tal-törvény*, mely nevét Cvi Tal egykori legfelsőbb bíróról kapta. Az ő vezetésével dolgozott a Tal Bizottság, az a testület, amelyik kormányzati kinevezésre előkészítette a törvényjavaslatot. A Tal-törvény szerint annak jár a mentesség, aki legalább heti 45 órában jesivában tanul, és nincsen további főfoglalkozása. Választható továbbá polgári vagy ügynevezett kombinált szolgálat, utóbbi 5 évig tart, magában foglal egyes periódusokban aktív katonai tevékenységet, máskor jesivában tanulást vagy készenlétet.

A Tal-törvény szerint a szabályozás a 2002. augusztus 1-i hatályba lépés után öt évvel lejárt, azonban a knesszet jogosult meghosszabbítani alkalmanként maximum öt évvel. A Tal-törvény alkotmányosságát először 2006-ban vizsgálta a Legfelsőbb Bíróság.

Fontos megjegyezni, hogy Izraelnek soha nem volt írásba foglalt alkotmánya, melynek alapvető oka, hogy soha nem született konszenzus, hogyan férjen össze egy szekuláris alkotmány a zsidó vallási törvényekkel. A politikai osztály nem jutott egyetértésre abban sem, hogy mit is jelent pontosan Izrael zsidó államként történő definiálása.¹⁷ Az egyik megközelítés szerint Izrael demokratikus berendezkedésű zsidó nemzetállam, azaz a nyugati liberális demokráciákéhoz hasonló alkotmánnyal kéne rendelkeznie, ami megteremtene az alapokat a jogállami működéshez. A cionista vallásos zsidó közösségek szintén szükségesnek tartanának egy írott alkotmányt, ennek szövegét azonban a zsidó vallási törvényekre és egyben a nyugati demokratikus értékekre építenék. Az ultraortodoxok ellenzik az alkotmányozást, szerintük a zsidóknak minden körülmények között a Tóra jelenti az egyetlen iránymutatást. Így alaptörvényekben és más törvényekben, illetve a Legfelsőbb Bíróság határozataiban fektették le mindazokat az alapokat, amelyek tartalmazzák az ország jogszerű működésének feltételeit a kormányzati rendszerre és az egyénekre vonatkozóan is.

A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a jesivákban tanulók mentessége a katonai szolgálat alól sérti a társadalom azon tagjainak egyenlőséghez való jogát, akik kötelesek bevonulni, a vallási nézetekre alapuló megkülönböztetés diszkriminációnak számít. Az egyenlőséghez való jog a kötelező katonai szolgálat esetében az emberi méltósághoz fűződő alapjoghoz tartozik, ami azonban az alaptörvény értelmében egyes esetekben korlátozható. A testület 2006-ban tehát a Tal-törvényt alkotmányosnak ítélte azzal a kitételrel, hogy a döntésük meghozatalakor az alkalmazásnak egyelőre csak kísérleti stádiuma zajlott, így a törvény alkotmányossági vizsgálata egy későbbi időpontban mindenképpen szükséges, amikor további érdemi adatok állnak a testület rendelkezésére. Arra is figyelmeztettek, hogy a későbbi vizsgálat ellenkező eredményre juthat, és a törvényt alkotmányellenesnek találhatja. Ez így is történt, csaknem hat évvel később, 2012. február 21-én a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a Tal-törvény alkotmányellenes, mivel sérti az egyenlőséghez való jogot, így a knesszet nem hosszabbíthatja meg a törvény 2012. augusztus 1-én lejáró hatályát. A testület többségi véleménye szerint a Tal-törvény nem érte el kitűzött céljait, sokkal inkább bebetonozta a korábban érvényben lévő szabályozást.

Gazdasági hatások

Ruth Levush értékelésében Eljakim Rubinstein, a Legfelsőbb Bíróság bírójának, egykori főállamügyész, illetve az Egyiptommal és a Jordániával megkötött békeszerződések egyik megformálója szavait idézi a helyzet bemutatására a testület 2012-ben született határozatából. Rubinstein kifejti, hogy míg az Izraelen kívül élő ultraortodox zsidó vallási közösségek egyértelműen felismerték, hogy csak egyes, különös tehetséggel rendelkező tagjaikat illeti meg az a kiváltság, hogy a Tóra tanulmányozásának szenteljék életüket, Izraelben az

¹⁷ יסוד- מכונן כרשות וחוקיהכנסת חוקה :ת, in: <http://main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Pages/BasicLawsAndConstitution.aspx>, letöltés ideje: 2013. július 10.

évtizedek során egy összetett szociológiai rendszer épült ki ugyanerre a célra. A legfelsőbb bíró szerint ezeknek az izraeli közösségeknek a vezetői is jól tudják, legalábbis a szívük mélyén biztosan, hogy nem ez a helyes út, hogy nem kéne több ezer fiatalnak jesivákban ülnie csak azért, hogy elkerüljék a katonai szolgálatot, miközben egyáltalán nem illik hozzájuk ez a küldetés. Ezek a fiatalok, ha bevonulnának a hadseregbe, és elhelyezkednének a munkaerőpiacon, akárcsak bárki más, hasznosabbak lennének az országnak, a társadalomnak és nem utolsó sorban saját maguknak, vélekedik Rubinstein.

Az izraeli Központi Bank adatai a következőket mutatják: 2009-ben az ultraortodox férfiak kevesebb, mint 40 százaléka dolgozott, a 30-34 évesek körében ez az arány 25 százalékot sem érte el.¹⁸ Izrael 7,7 milliós lakosságának¹⁹ alig 10 százaléka ultraortodox, az országban regisztrált szegények 20 százalékát mégis ők teszik ki, 56 százalékuk egyenesen a szegénységi küszöb alá sorolható - derül ki az Ipari, Kereskedelmi és Munkaügyi Minisztérium 2010-es adataiból. Izrael Központi Statisztikai Hivatala szerint egy ultraortodox nő átlagosan 6,5 gyereket szül, míg egy átlagos izraeli családban 3 gyereket vállalnak. Az adatok alapján az ultraortodox lakosság a következő 20 évben duplájára nőhet, amivel Izrael teljes népességének 15, a zsidó lakosságnak pedig 20 százalékát teszik majd ki. 2028-ra az izraeli gyerekek 25, az izraeli zsidó gyerekek 33 százaléka születik majd ultraortodox családokba. A demográfiai arányok pedig növelik majd a közösség politikai erejét, illetve ha a munkanélküliségi rátán nem sikerül változtatni, óriási gazdasági károkat okozhat az országnak. Ronald R. Krebs, a Minnesota Egyetem professzora, az idézett cikk szerzője a lehetséges megoldások között említi az ultraortodoxok integrálását a katonai szolgálat keretei közé. A hadkötelezettségnek pedig nemcsak Izrael védelmében, biztonságának garantálásában van óriás szerepe. Mivel az államalapítás óta a fennmaradás egyik legfontosabb eleme a hadsereg, így társadalmi beágyazottsága, megítélése sajátos.

Aluf Benn, a Haaretz című izraeli lap főszerkesztője így foglalta össze a hadsereg és a társadalom kapcsolatát: *az izraeli társadalom megítélése szerint a hadsereg a legfontosabb és a legmegbízhatóbb intézmény*, annak ellenére, hogy a kötelező szolgálat körüli viták rendre kiéleződnek, és jelentős demográfiai változások zajlanak.²⁰ A fiatal izraeliek számára a katonaság rituálét jelent, azok a kapcsolatok, amelyeket a szolgálati éveik alatt kiépítenek, jellemzően stabil alapot teremtenek későbbi szociális és szakmai életükhöz. Azok, akik a hadseregben építenek karriert, gyakran a negyvenes éveik közepén nyugdíjba vonulhatnak, közülük sokan ekkor indulnak el a politikai pályán valamilyen magasabb pozícióban, vagy válnak felső vezetőkkel. A hadsereg kihasználva népszerűségét, politikai befolyását és erejét, képes megőrizni függetlenségét a finanszírozás és a civil kontroll terén is. Válság esetén ugyanakkor kizárólag a hadsereg és a hírszerzéssel foglalkozó intézmények tudnak megfelelő időben megoldást találni és kiutat biztosítani a politikai vezetőknek. Mindez kiegészülve a lakosság állandó, a külső veszélyekre fokozottan kiélezett éberségével ahhoz vezet, hogy a kormányok *sokkal inkább építenek a hadsereg specialitásának tekinthető erős megoldásokra, mint a diplomáciai eszközökre*. A szerző leszögezi ugyanakkor, hogy ez semmiképpen sem jelenti azt, hogy Izrael katonai vezetői egyfolytában a hadsereg bevetéséért lobbiznának. Benn kitér a jövőre is, azt valószínűsíti, hogy a hadsereg és a politikai vezetés közti kapcsolat még jó ideig nem változik, hiszen mind a bal-, mind a jobboldali kormányoknak szükségük van a hadsereg tekintélyére saját politikai terveik megvalósításához, különösen, ha a társadalmat

¹⁸ Ronald R. Krebs: Israel's Bunker Mentality - How the Occupation Is Destroying the Nation, In: Foreign Affairs November/December 2011, in: <http://www.foreignaffairs.com/articles/136593/ronald-r-krebs/israels-bunker-mentality>, letöltés ideje: 2013. július 10.

¹⁹ CIA World Factbook: Israel, in: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html>, letöltés ideje: 2013. július 13.

²⁰ Aluf Benn: Israel's Warlords – How the Military Rules in War and Peace? In: Foreign Affairs, March/April 2013, in: <http://www.foreignaffairs.com/articles/138815/aluf-benn/israels-warlords>, letöltés ideje: 2013. július 10.

erősen megosztó témákról van szó. Az ultraortodox zsidók és az izraeli arabok kötelező katonai szolgálat alóli mentességét ebbe a kategóriába sorolja, bár az izraeli arabok mentességének feloldásával továbbra sem került terítékre érdemben. Megállapítja, hogy az aktuális politikai helyzetben a kormánynak egyértelműen az az érdeke, hogy a harcoló alakulatnál való szolgálat minél nagyobb társadalmi elismertséget élvezzen, hiszen így válik vonzó pályává a fiatalok számára.

Társadalmi háttér

Joram Peri ajánlásokat is megfogalmaz a jövőre vonatkozóan.²¹ Benn gondolatmenetéhez hasonlóan ő is alapvetésnek tekinti, hogy a politikai döntéshozók nem jelentenek ellenpólust a hadsereg érdekvényesítésével szemben. Szerinte a civil kontroll azzal válhatna hatékonyabbá, ha nem kizárólag a hadseregen keresztül vezetne az út a döntéshozói pozíciókba, helyette a rendszer mobilissá válna, és más szektorokból, így a tudományos vagy a magánszektorból is lehetőség nyílna a bejutásra. A megfelelő egyensúly megteremtéséhez azonban sokkal erősebb civil társadalomra lenne szükség. A társadalmi tudatosság a nyolcvanas években erősödött fel, majd rohamosan fejlődött, de még alakításra, finomításra szorul. Hiányosságai éppen válságok idején látszanak, amikor a félelem eluralkodik az embereken, és aggodalmukban nem állják útját a hatalom akár indokolatlan beavatkozásainak.

A kötelező katonai szolgálat mint a közteher viselésének egyik eszköze hatalmas társadalmi vita témája, azonban ha a hadsereg szava megkérdőjelezhetetlen, az ellentmond a demokratikus működés alapjainak.

Egyik megoldási lehetőség szerint a hadsereg befolyása csökkenthető azzal, hogy nem közvetlenül a legfelsőbb politikai vezetőkhez vannak becsatornázva, ezt azonban csak szigorú szabályok megfogalmazásával és betartásával lehet elérni. Más javaslatok szerint korlátozni kell továbbá a különböző szintű katonai vezetők létszámát és részvételük intenzitását a politikai életben, például a kabinetüléseken, különösen, amikor a hadsereget érintő témák szerepelnek napirenden. Így lehet elérni, hogy a döntés-előkészítés és a döntéshozatal politikai szinten történjen, a hadsereg és a politika kapcsolata pedig demokratikus alapokra helyeződjön, azaz hogy *a hadsereg felett a politika gyakorolja az ellenőrzést, a hadsereg beszámolási kötelezettsége valósuljon meg*. A hadsereg politikai és társadalmi befolyása a médiával ápoltságok alapján is beazonosítható. Magas rangú tisztek képesek nyilvános állásfoglalásaikkal befolyásolni a közügyeket, miközben ezekben az esetekben jellemzően szigorúan személyes véleményük hangzik el, nem a hadsereg állásfoglalása. A hatalom gyakorlásának további gyakran használt eszköze az információáramlás befolyásolása, melyben kiemelkedő szerepe van a hadseregnek. Peri végül azzal zárja javaslatának sorát, hogy az első lépés a politika és a hadsereg kapcsolatainak megváltoztatásában az, hogy ennek igénye a köztudatba kerüljön, és társadalmi párbeszéd induljon róla, ahogyan az egy demokratikus országban elvárható. A folyamat tehát várhatóan évekig eltart majd, hiszen először a hadsereg befolyásáról kell lefolytatni a társadalmi vitát, és csak ezután következhetnek további közügyek, így például a kötelező katonai szolgálat alóli mentesség kérdése.

A hadsereg tevékenységének szabályozása tehát szintén változások előtt áll, amennyiben valódi a politikai akarat arra vonatkozóan, hogy az ultraortodox zsidó férfiakra is kiterjedjen a kötelező katonai szolgálat. Mivel a kérdés a társadalom legnagyobb részét, a sérelmezőket, illetve a támogatókat is rendkívül érzékenyen érinti, a valódi és maradandó reform megvalósítása feltehetően csak megfelelő civil kontroll mellett lehet hatékony.

²¹ Yoram PERI: The Israeli Military and Israel Palestinian Policy. In: United States Institute of Peace, 2002, p.55, in: <http://www.israelstudies.umd.edu/articles/peri-peaceworks.pdf>, letöltés ideje: 2013. július 8.

Az ultraortodox közösség szintén erős pólust képez a társadalomban, érdekérvényesítési képességük egészen a kezdetektől, a Ben Gurion teremtette stabil alapokra épülve erősödött. Jeffrey Goldberg szerint²² „partizán blokk” alakult belőlük, így képesek befolyásolni az izraeli politikai rendszert, de meg sem próbálják leplezni, mennyire megvetik a világi demokráciát. Példaként említi azt az egyes vallásosok lakta kerületekben bevezetett szabályt, hogy a férfiak és a nők csak külön tömegközlekedési járműveken utazhatnak. Az intézkedést a Legfelsőbb Bíróság végül alkotmányellenesnek minősítette. A téma érzelmi hatásfokára utal a szerző azon megállapítása, hogy hisztérikusan intoleránsnak nevezi az ultraortodox zsidó közösséget. Az izraeli társadalmon belül olyan mély a törésvonal az ultraortodox és a szekuláris csoportok között, hogy amennyiben nem történnek lépések az egymás iránti tolerancia jegyében, az komoly és egyre nehezebben feloldható feszültségeket okoz majd. . Izrael annyira elfoglalt volt mindig a külső fenyegetésekkel, hogy a vallási szélsőségek jelentette visszafordíthatatlan folyamatokkal nézhet majd szembe az országon belül, legyen szó az ultraortodoxokról, vagy akár a telepes mozgalomról. Utóbbi pedig akár azt is jelentheti, hogy örökre elveszett a palesztinokkal a kétállam-megoldás lehetősége.

Az ultraortodoxok katonai szolgálatának kérdése mellett további reformálásra váró témák is napirendre kerültek, így az izraeli arabok katonai szolgálata is. Két nacionalista párt, az Jisrael Beténu és a Habajit Hajehudi egy politikai alku eszközeként azt javasolta, hogy ugyanannyi izraeli arabot kötelezzenek katonai szolgálatra, ahány ultraortodox zsidót.²³ A kérdésnek valódi politikai esélye egyébként nem volt, de nem került napirendre érdemben az sem, hogy milyen politikai vagy morális alapja lehetne annak, hogy az izraeli arabok beálljanak a hadsereg soraiba.²⁴ Ugyancsak téma volt a nők hadkötelezettsége,²⁵ 24 hónapról 28-ra tervezték meghosszabbítani a kötelező szolgálatuk időtartamát, miközben így is a nők egyre nagyobb része marad távol a hadseregtől, élve azzal a kifogással, hogy vallásos életmódot folytat, még akkor is, ha ez nem felel meg a valóságnak. A hosszabb szolgálat várhatóan még elrettentőbb lehet a nők számára, és tovább csökkenhet azoknak a száma, akik valóban bevonulnak végül. A kérdés azonban itt még nem zárult le, az egyenlőség jegyében sokak szerint az ultraortodox, a drúz és a cserkesz nőknek szintén szolgálniuk kéne a hadseregben.

Összegzés

Elindult egy változás, egyelőre egy törvénytervezet formájában, illetve társadalmi vita szintjén. Egy modern hadsereg és a zsidó vallás törvényeinek közös platformra helyezése óriási kihívás elé állítja az izraeli kormányt. Kérdés természetesen az is, hogy az érintettek mennyire készek a kompromisszumra – ahogyan azt láttuk, a vallásos és a szekuláris megközelítés az alkotmányozás területén sem tudott közös alapokra kerülni.

A kérdés gyakorlati megközelítése is külön figyelmet igényel, hiszen a hadseregben eddig elszigetelt jelenség volt az ultraortodox katonák léte, egy-egy külön számukra fenntartott alakulat volt csak, ahol a szigorúbb vallási törvények betartására oda kellett

²² Lesser Israel: How Jewish Extremism Threatens Zionism. In: Foreign Affairs, July/August 2013, in: <http://www.foreignaffairs.com/articles/139463/jeffrey-goldberg/lesser-israel>, letöltés ideje: 2013. július 13.

²³ Habayit Hayehudi demands that IDF draft reform includes Arabs. In: Haaretz, 2013.05.26. In: <http://www.haaretz.com/news/national/habayit-hayehudi-demands-that-idf-draft-reform-includes-arabs.premium-1.525928>, letöltés ideje: 2013. július 8.

²⁴ Palestinian citizens cannot be expected to serve Jewish state. In: +972, 2012.01.15. In: <http://972mag.com/palestinian-citizens-cannot-be-expected-to-do-military-national-service/33051/>, letöltés ideje: 2013. július 8.

²⁵ Israeli cabinet approves reforms to IDF conscription law. In: Haaretz, 2013.07.07. In: <http://www.haaretz.com/news/national/israeli-cabinet-approves-reforms-to-idf-conscription-law.premium-1.534294>, letöltés ideje: 2013. július 8.

figyelni. Amennyiben az ultraortodox zsidó férfiak számára valóban kötelezővé válik a katonai szolgálat, arra a hadseregnek is komolyan fel kell készülnie, a megvalósításhoz anyagi forrásokat kell a rendelkezésükre bocsátani. Mindezeket jogi alapokra kell tudni helyezni különös tekintettel arra, hogy az életmódbeli sajátosságok az integrációt érdemben nehezíthetik. A jogi alapok tartalmáról is éles társadalmi vita várható, hiszen a vallási és a hadsereg működésének szabályait kell összhangba hozni úgy, hogy életszerű és működőképes legyen. Márpedig mind az ultraortodox közösség, mind a hadsereg működését szigorú írott és íratlan szabályok alakítják.

Mivel Ben Gurion az államalapításkor lefektette az államra és a vallásra vonatkozó szabályokat, amelyeket egy modern demokrácia alapjainak képzelt el. Azóta gyakorlatilag politikai öngyilkosságnak számított volna, ha valaki ezeken megpróbál változtatni. Az utóbbi évtizedekben ritkán alakult olyan politikai felállás a knesszetben, mint amilyen a 2013. januári választások eredményeként: a kormányban nem kaptak helyet ultraortodox képviselők, akik gyakran a mérleg nyelvét jelentik a koalíció szempontjából, így a reformok most nem fenyegetik a kormány működőképességét.

Bár eleve áttörésnek számít a téma napirendre emelése, amit a Legfelsőbb Bíróság döntése váltott ki, melyben alkotmányellenesnek minősítette a Tal-törvényt, egyes vélemények szerint az elfogadott javaslat mégse tartalmaz érdemi változást. A vita alapvetésének feloldása komoly kihívás elé állítja majd az érintetteket, hiszen az ultraortodoxok szerint a vallási törvények betartása, a Tóra tanulmányozása, a tanulás ugyanolyan fontosak Izrael létezésé és fennmaradása szempontjából, mint a hadsereg, nem lehet sorrendet felállítani a test és a lélek szerepe között. Fontos azonban, hogy míg 1970-ig évente kevesebb, mint 400 fiatalra vonatkozott az ebből eredő mentesség a katonai szolgálat alól, addig 2010-re ez a szám 61 ezerre emelkedett. Ezzel együtt az a cél, amit az államalapításkor meghatároztak, hogy ne kelljen jesivákat bezárni azért, mert a hallgatók katonai szolgálatukat töltik, már nem érvényes.

A szekuláris társadalom szerint az egyenlőséghez való alkotmányos alapjoguk sérül, ha a társadalom a katonai szolgálatot mint közterhet nem egyenlően viseli, ezzel állt szemben a vallási tanulmányok folytatásához fűződő szabadság. A Legfelsőbb Bíróság 2006-ban az alaptörvény egy kitételére hivatkozva alkotmányosnak minősítette a Tal-törvényt, 2012-ben azonban ezt felülbírált, megállapította, hogy sérül az egyenlőséghez való jog.

A hosszú távú megoldás megtalálásához a vallási és a világi értékrend összeegyeztetésén túl szükség lesz arra is, hogy a szabályozás gazdasági hatásaira is felkészüljenek. Az ultraortodoxok körében felülreprezentált munkanélküliség eredményeként kitermelődött egy kifejezetten szegénységben élő közösség, akik a kormányzati támogatásoktól és a magánadományozóktól függenek, adókat nem fizetnek, így hangsúlyt kell majd fektetni arra, hogy a munkaerőpiaci integrációjuk megvalósuljon. Netanjahu a bejelentéskor egyébként beszélt is erről. Az ultraortodox közösségnek pedig azzal kell majd szembenéznük, hogy – akárcsak az Izraelen kívüli vallásos közösségekben – nem mindenki számára áll majd nyitva a lehetőség, hogy a zsidó vallási tanulmányoknak szentelhesse életét. Különösen, hogy a demográfiai számítások szerint Izrael ultraortodox lakossága a következő 20 évben duplájára nőhet, ami a gazdasági hatásai mellett a politikai befolyásukat is erőteljesen megnöveli.

A társadalom, a hadsereg és a politika összefonódása szintén felülvizsgálatra szorul, ha a kérdést széles körűen vizsgáljuk, a megoldáshoz súlyos kompromisszumok megkötésére lesz szükség. A hadsereg kihasználva beágyazottságát, népszerűségét, politikai befolyását és erejét, képes megőrizni függetlenségét a finanszírozás és a civil kontroll terén is, azonban így számos társadalmi csoport érdekérvényesítése nem valósul meg. A politikai elitnek nem is érdeke, hogy ez változzon, hiszen egyrészt sokan katonai karrierjüknek köszönhetik politikusi

sikereiket, másrészt válság esetén még mindig a hadsereg tud időben megoldást találni, és kiutat biztosítani a politikai vezetőknek.

A jelenlegi rendszer nem biztosítja annak a feltételeit, hogy a civil társadalom tovább erősödjön, és különösen az Izraelre jellemző biztonsági helyzetben képes legyen arra, hogy fellépjen az állam indokolatlan beavatkozásaival szemben. A hadsereg feletti civil kontroll teremtené meg annak a lehetőségét, hogy olyan kérdésekben, mint például az ultraortodox zsidó férfiak kötelező katonai szolgálata, valódi és széles körű társadalmi vita indulhasson. Ennek megvalósulását pedig egyre nehezíti, hogy az izraeli társadalmon belül rendkívül mély a törésvonal az ultraortodox és a szekuláris csoportok között. Azt, hogy a most alakulóban lévő szabályozás valódi hatásokkal jár-e majd, vagy csak elodázza a döntést, és akár egy következő kormányra hárítja a felelősséget, talán csak évek múlva lehet majd látni. A társadalmi vita mélysége, hangvétele, a bevontak köre azonban sok mindent sugall majd addig is.

Felhasznált irodalom

1. Ultra-Orthodox must serve in IDF. In: Jewish News One, 2013.07.07., in: <http://www.youtube.com/watch?v=vAFmyENHw1k>, letöltés ideje: 2013. július 8.
2. Chapter Seven: Middle East and North Africa. In: The Military Balance, 112:1, p 327. in: <http://dx.doi.org/10.1080/04597222.2012.663216>, letöltés ideje: 2013. július 8.
3. Israeli cabinet approves reforms to IDF conscription law. In: Haaretz, 2013.07.07. In: <http://www.haaretz.com/news/national/israeli-cabinet-approves-reforms-to-idf-conscription-law.premium-1.534294>, letöltés ideje: 2013. július 8.
4. Next generation of ultra-Orthodox recruits. In: Ynet News, 2013.04.22. In: <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4370723,00.html>, letöltés ideje: 2013. július 13.
5. Haredim, the IDF and a stronger society. In: Jerusalem Post, 2013.07.17. In: <http://www.jpost.com/Jewish-World/Jewish-News/Haredim-the-military-and-a-stronger-society-320124>, letöltés ideje: 2013. július 17.
6. Raw Deal: To understand widespread Israeli alienation from the beauty of Jewish tradition, look to Ben-Gurion's political bargain with the Orthodox. In: Tablet, 2011.10.28., in: <http://www.tabletmag.com/jewish-news-and-politics/81660/raw-deal>, letöltés ideje: 2013. július 17.
7. הממשלות מאז קום המדינה, in: <http://www.knesset.gov.il/govt/heb/GovtByNumber.asp>, letöltés ideje: 2013. július 10.
8. Ronald R. Krebs: Israel's Bunker Mentality - How the Occupation Is Destroying the Nation? In: Foreign Affairs, November/December 2011, in: <http://www.foreignaffairs.com/articles/136593/ronald-r-krebs/israels-bunker-mentality>, letöltés ideje: 2013. július 13.
9. Israeli cabinet approves reforms to IDF conscription law. In: Haaretz, 2013.07.07., in: <http://www.haaretz.com/news/national/israeli-cabinet-approves-reforms-to-idf-conscription-law.premium-1.534294>, letöltés ideje: 2013. július 8.
10. Ultra-Orthodox still more equal than other Israelis. In: Haaretz, 2013.07.09., in: <http://www.haaretz.com/opinion/ultra-orthodox-still-more-equal-than-other-israelis.premium-1.534687>, letöltés ideje: 2013. július 13.
11. Think Again: Dawn of a new era. In: Jerusalem Post, 2013.07.11., in: <http://www.jpost.com/Opinion/Columnists/Think-Again-Dawn-of-a-new-era-319517>, letöltés ideje: 2013. július 17.

12. J'lem: 30,000 haredim protest against enlistment reform. In: Ynet News, 2013.05.16., in: <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4380746,00.html>, letöltés ideje: 2013. július 13.
13. Israel Closer to Ultra-Orthodox Conscription. In: Tablet, 2013.05.31., in: <http://www.tabletmag.com/scroll/133514/israel-closer-to-ultra-orthodox-conscription>, letöltés ideje: 2013. július 13.
14. Jerusalem: Haredim protest against IDF draft. In: Ynet News, 2012.07.16., in: <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4256339,00.html>, letöltés ideje: 2013. július 17.
15. Peres meets with haredi soldiers as another soldier attacked. In: Ynet News, 2013.07.14., in: <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4404947,00.html>, letöltés ideje: 2013. július 17.
16. Israel: Supreme Court Decision Invalidating the Law on Haredi Military Draft Postponement. In: Library of Congress, March 2012, in: <http://www.loc.gov/law/help/haredi-military-draft.php>, letöltés ideje: 2013. július 10.
17. ת: חוקה וחוקיהכנסת כרשות מכונג -יסוד, in: <http://main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Pages/BasicLawsAndConstitution.aspx>, letöltés ideje: 2013. július 10.
18. Ronald R. Krebs: Israel's Bunker Mentality - How the Occupation Is Destroying the Nation, in: Foreign Affairs November/December 2011, in: <http://www.foreignaffairs.com/articles/136593/ronald-r-krebs/israels-bunker-mentality>, letöltés ideje: 2013. július 10.
19. CIA World Factbook: Israel, in: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html>, letöltés ideje: 2013. július 13.
20. Aluf Benn: Israel's Warlords – How the Military Rules in War and Peace? In: Foreign Affairs, March/April 2013, in: <http://www.foreignaffairs.com/articles/138815/aluf-benn/israels-warlords>, letöltés ideje: 2013. július 10.
21. Yoram PERI: The Israeli Military and Israel Palestinian Policy. In: United States Institute of Peace, 2002, p.55, in: <http://www.israelstudies.umd.edu/articles/peri-peaceworks.pdf>, letöltés ideje: 2013. július 10.
22. Lesser Israel: How Jewish Extremism Threatens Zionism. In: Foreign Affairs, July/August 2013, in: <http://www.foreignaffairs.com/articles/139463/jeffrey-goldberg/lesser-israel>, letöltés ideje: 2013. július 13.
23. Habayit Hayehudi demands that IDF draft reform includes Arabs. In: Haaretz, 2013.05.26., in: <http://www.haaretz.com/news/national/habayit-hayehudi-demands-that-idf-draft-reform-includes-arabs.premium-1.525928>, letöltés ideje: 2013. július 8.
24. Palestinian citizens cannot be expected to serve Jewish state. In: +972, 2012.01.15., in: <http://972mag.com/palestinian-citizens-cannot-be-expected-to-do-military-national-service/33051/>, letöltés ideje: 2013. július 8.
25. Israeli cabinet approves reforms to IDF conscription law. In: Haaretz, 2013.07.07., in: <http://www.haaretz.com/news/national/israeli-cabinet-approves-reforms-to-idf-conscription-law.premium-1.534294>, letöltés ideje: 2013. július 8.